

ПРИЛОЗИ ПРЕПЕВУ НАСЛОВА ВИЈОНОВОГ »НАЛОГ ЗАВЕШТАЊА«

Владан Панковић

Оно што нам је у наслеђе оставио славни француски позноредњовековни песник Франсоа де Монкорбије (или, де Лож), познатији као Франсоа Вијон (1431. — 1462?), уз неколико других, мада не мање вредних, песама, углавном се своди на два његова поетска ремек дела чији се наслови у нас преводе као »Мало завештање« и »Велико завештање«. Због распољавања смисла речи (и не само речи) у многоструке, комплементарне, семантичке равни, Вијонову поезију није једноставно читати чак ни на француском (поготово што се савремени француски језик у многом чему разликује од француског језика Вијоновог времена). Тим пре је већ и проблем читања, а још више препевања и препевања Вијоновог стиха, на наш језик, о чему, на пример, у књизи »Константе и превиди«, детаљније пише наш водећи вијониста Кола Мићевић. Овом приликом издвојићемо само проблем превода и препева насловови »Малог завештања«, о чему Кола Мићевић у предговору »Вијон, отковани језик« књиге: Франсоа Вијон, »Завештања«, Београд, 1986. каже следеће. »У зиму 1456. године, како сам каже, о Божију, у време кад се и вукови хране ветром и кад се тешко долази до огрева, започео је Вијон и за вршио своју малу поему... Ако за »Велико завештање« можемо рећи да је роман у стиху, онда је »Мало завештање« врста кратке приче... Да би се боље схватио смисао овог Вијоновог текста, потребно је разрешити проблем његовог насловови који је у нас већ одавно установљен. Вијонов рукопис... иако није посебно насловољен, у издањима савремених тумача носи наслов. »Le lais«. Не ради се, дакле, ни о каквој опоруци, завештању, тестаменту, већ о низу дарова које песник, у тренутку духовне малакости или телесно још увек здрав, жели да подели са онима који га на разне начине окружују. Смисао овог наслововија који се проширије, и продубљује, објашњењем речи *lais* које је дао један од најхрабријих тумача Вијона, **Пјер Гиро**. Гиро закључује да реч *lais* вуче корен од лоренске речи *lacier*, глагола који значи: ухватити у замку — из чега можемо закључити да Вијон, делени дарове, поставља неку врсту (поетске) замке у коју намамљује своје жртве; тим пре јер су његови поклони иронични, и најчешће имагинарни, па према томе и немогућни, а можда имају и симболично-проквативан смисао пошто се Вијон обрати онима који му нису увек желели добро, па ни он њима у тренутку даривања... *Lais* је та које била постојећа књижевна форма, коју је два столећа пре Вијона користила *Marie de France*, као облик приче у стиху. Не налазећи, на жалост, реч која би у преводу садржавала све алузије које има француска реч, одлучио сам се да Вијонову малу поему насловим »Мало завештање«, онако како је то учинио и **Клеман Маро**, у своме издању из 1533.«

Инспирисани, међутим, појединим изразима у Мићевићевом преводу и препева »Завештања« као и његовим ингениозним варијацијама превода и препева Вијоновог »Катрене« (видети 365 варијација превода и препева »Катрене« у књизи: Кола Мићевић, »Штрик и шија«, Београд, 1978.), покушали smo да у овом тексту на неколико начина (23) варирамо препеве, тј. слободније преводе насловови »Малог завештања«. Тиме се, разуме се, не решава проблем насловова у оригиналу, тј. на француском језику, нити се даје предлог за неки погоднији јединствени алтернативни превод насловова (када је реч о поједином наслову, »Мало завештање« је, и поред свих недостатака, несумњиво најпримеренији и најодомаћенији избор). Али, могло би се рећи да се ове прилоге препеву, или, још боље, проблематизовање препева, читаоцу могу про дубити слутње о Вијоновим поетским немираима, и, ма колико то у суштини било немогуће, открити понешто од оне неухватљиве вишесмислености насловова у оригиналу.

Наведимо да смо за ове препеве користили следеће речнике: (1) Речник српскохрватскога књижевног језика, Матица српска — Матица хрватска, Нови Сад — Загреб, 1967. — (2) Речник српскохрватског књижевног и народног језика, Српска академија наука и уметности, Београд, 1959. — (3.) Вук Стефановић Карадић, »Српски речник (1818)«, Просвета, Београд, 1966. Наравно, на многим местима били смо принуђени на поетску, тј. преводилачку слободу, односно на коришћење не чисто књижевних и граматичких коректних облика нашег језика. Именице које смо користили за препев насловова дате су, у зависности од околности, било у сингулару, било у плуралу.

Наведимо сада препеве насловови »Малог завештања« дате у абецедном редоследу.

1. »Даћа« — Према (2) постоји неколико хомонима овог облика: а) дâна, гозба која у част по којника дају, тј. приређују његова родбина или пријатељ, б) дâна, срећа, и, ц) дâна, дар, поклон. Наслов се, дакле, може схватити двострук, и као даривање, усрећивање (оних којима су дарови намењени), али и као давање посмртне гозбе, тј. држање посмртног слова, односно као жеља да што пре умрар бар неки (они који Вијону нису желели добро) од дарованих.

2. »Дање« — Према (2), ова реч има следећа значења: а) давање, даривање, б) утвара, авет. Комбиновањем наведених значења наслов би се шире могао образложити као »августински дарови«, или, »утварни дарови«, чиме се експлицира имагинарни карактер Вијонових поклона. 3. »Дарак« — Према (2) постоје два хомонима ове речи: а) »дâрак«, деминутив од »дар«, и, б) »дâрак«, врста гребена, справа са гвозденим зупцима за чешљање вуне. С обзиром да се, поготово у Вијоново време, дара — грбено са гвозденим зупцима, могао замислити као ефикасна справа за мучење, лако је у наслову препрдуктовати двосмисленост. Дајем вам поклончић, рекао би Вијон, да вам ћиме одеру кожу с леђа.

4. »Дâрило« — према (2), ова реч има исто значење као реч дар. Но, последња четири слова у речи »дâрило« образују реч »рило« која има смисао: а) жаока, б) сурла. Дакле, у развијеном облику »дâрило, да рило«, наслов би се могао тумачити као »поклон са жаоком«, тј. као поклон који не »боцкава« примаоца. Могло би се, такође, асоцирати и значење »поклон сурлашу«, тј. »поклон слону«, што опет има негативну конотацију за оног који поклон прима.

5. »Даровина« — Према (2) ова реч има исти смисао као реч дар. Али, у развијеном облику, тј. степенастим читањем, добијамо »даровина, да ровина«, где се, као и у претходном препеву насловова, »да« схвата као афирмација, а »ровина« има смисао ископане рупе, рова, па дакле и замке, клотке. Према томе, могло би се закључити да је овде реч о поклонима који примаоца терају да падне у замку, што је близко интенција Гироовог тумачења насловова оригинална.

6. »Дâшина дâшкалица« — Према (2) »дâша« је онај који даје, тј. поклања, а »дâшкалица« је загонетка. Примајући смисао насловова би био »дародавачи загонетни дари«.

7. »Дâвање« — Према (1) ова реч је глаголска именница од глагола дати, давати, који се може

схватити и као поклонити, поклањати. Дакле, реч давање може се схватити и као даривање. Но, прва четири слова у наслову формирају реч која се може акцентовати као »дâва« и која, та које према (1), представља провинцијални туризам који има смисао тужбе, жалбе, парнице. Могло би се, према томе, асоцирати да Вијон шаљући поклоне, истовремено покреће тужбу, тј. парницу, против оних којима поклоње шаље.

8. »Достава« — Према (1) ова реч се може схватити: а) као поклон, и, б) као пријава, тајна пријава, тј. денуниџења. Јавно схватањи као поклони, Вијонови дарови, према томе, имају тајни смисао оптужбе онима којима су упућени. 9. »Дост дава даве доста« — Према (2), реч »доста«, која је особито у употреби у Босни и Херцеговини, значи: а) пријатељ, познаник, друг б) гост. У коментару своје песме »Хиже у Милама« Мак Диздар уз наведена, спомиње и значења: ц) путник, намјерник. Реч »дава« овде представља архатично — провинцијални облик трећег лица јединине презенте глагола давати (он дава, тј. он даје). Реч »дава« овде представља генитив једине именице »дâва«, која, као што је већ наведено у 7) представља тужбу, жалбу, парничу. Реч »доста« овде представља прилог са значењем много, довољно. Дакле, препев насловова могао би се, мање компактно, изразити као »пријатељ—путник даје—поклоња (пријатељима) много тужби, при чему се реч путник тј. »доста« може лепо компарирати са Вијоновим презименом (4) де Лож, тј. онај који се деложира, односно тј. сели и путује, тим пре што је »Мало завештање« писано у хитњи, пред пут (бег) из Париза.

10. »Кâр на дар« — Према (2) реч »kâr« има неколико значења: а) прекор, прекоревање, б) жалост, туга (турцизам), ц) велика увала широког дна окружена стрмим стенама у ледничким деловима високих планина, тј. рупчага, д) крш, камена голет (односно, у пренесеном смислу, пустош). Овим значењима можемо додати и оно у шатро говору где реч »kâr« представља синоним полног органа мушкарца. Према томе »kâr на дар« може се схватити као: а) прекоревање оних којима је дар упућен, б) учинити кахар (турцизам), тј. ојадити или унесрећити добитника поклона, ц) поклонити добитнику поклона рупчагу, тј. замку, да у њу упадне (слично као у препеву 5), д) поклонити пустош, тј. не поклонити ништа, чиме се истиче имагинарност поклона, е) поклонити пенис. Ма колико препев е) могао изгледати бахат, он сасвим добро пристаје Вијоновим намерама. Јер, рећи ће Кола Мићевић (»Вијон, отковани језик«, стр. 19.): »Већ у »Малом завештању« сусрећемо Итје Маршана коме Вијон дугује неку тајанствену захвалност, и коме поклањају свој маш (што има прилично опсцен смисао), јер маш код Вијона означава **пенис**...«.

»Кара на дар« — према (2): а) »кара« значи стуб срама, справу тако много коришћену у Вијоново време, б) »кара« значи патка, што би се, у пренесеном смислу, могло схватити и као обмана. У шатро говору и »кара« такође значи пенис. Дакле смисао препева био би: а) поклон који добитника изводи на стуб срама, тј. који га срамоти, б) поклон који обманује добитника, ц) поклон који је обмана, тј. који је имагинаран, д) поклонити пенис, (са тумачењем датим у препеву 10).

12. »По кончине поклончине — по кончини поклон чини« — Према тумачењу које Мак Диздар даје у коментару своје песме »Запис о одласку«, реч »кончина« значи конач, крај, смрт. Синтагма »по кончине«, тј. »по кончине« овде значи после смрти, тј. након смрти. Дакле, први део препева »по кончине поклончине« значио би »велики поклон које умрли завештава наследницима након смрти«, тј. »поклони завештани тестаментом«. Други део препева »по кончини поклон чини«, који се, уз варирање слова е у

слово и на крају друге и последње речи, добија степенастим читањем првог дела, значи да умрли наследницима на поклон оставља чини тј. мајије. Да су то зле чини, паклене чини, асоцира могућа, скоро »природна« суптигуција синтагме »поклон чини« синтагмом »паклен чини«.

13) »Поклони — поклопи« — Реч »поклоп« овде треба схватити као глаголску именицу од глагола »поклопити«, која означава акт поклапања неког објекта поклоцем, односно, у пренесеном значењу, хватање у (по)клопу. Тако синтагма »поклони-поклопи« има смисао »поклони који примаоца хватају у клопку«. Очигледно да је и овај препев врло близак Гироовом тумачењу наслова оригинална.

14) »Поклони« — Шатровачка варијација речи »поклони«, добијена интерполацијом слова »в« између слова »ко« и »н«. Осим што и даље асоцира на реч »поклони«, у овој речи се јављају узастопни низови слова који творе »лов«, тј. »ловни«, који, очигледно, асоцирају на лов, тј. постављање замки. Готово да би се, даљом асоцијацијом, наслов Вијоновог »Малог завештања« могао препевати и чувеним стиховима Момчила Настасијевића: »Лове, (а уловљени). Занимљиво је да се у препеву јавља и скуп слова »кловн«, са сваком добро знаним значењем луде, шаљивчије, пајаца, арлекина, жонглера. Ако се само пристимо да је једна од најбитнијих карактерних црта кловна »смех кроз суз«, речи »кловн« можемо одмах асоцирати Вијоново име, не само зато што је Вијон, како каже Шампион, велики шаљивчина, већ и зато што у »Балади на такмичењу у замку Блоа« кроз чувени полустих: »Је рис ен плеурс...« (»Смејем се кроз сузе...«), Вијон даје есенцију своје природе.

15) »Прилог« — Реч »прилог« овде треба схватити као поклон. Сем тога четри слова у средини речи образују реч »рило«, што препеву даје исти смисао какав има препев 4).

16) »Приложак« — Синоним речи »прилог« који, према (1) има два нешто различита смисла: а) дар, поклон, б) милостиња. Будуји да се, убијајено, дар даје пријатељима и милим особама, а милостиња бедницима (физичким, материјалним, или моралним), двосмисленост наслова сасвим кореспондира многостраности карактера како Вијонових познаника, тако и самог Вијона. Препев садржи и скуп слова »рило« који симисао за препев је еквивалентан оном дискутованим у препеву 4). Најзад, препев садржи и скуп слова »лож« која кореспондирају Вијоновом презимену (де Лож), тако да се »приложак« може схватити и као »прилог који даје Лож« тј. Вијон», што нас асоцира на степенасто читање речи »долазак«, тј. »до Лаза К.« којима се, ако је веровати анегдотама, користио наш славни песник Лаза Коштић.

17) »Приметак« — Према (1) ова реч значи додатак, додатно давање, па се, у неку руку, може узети и као синоним за поклон. Али, првих шест слова наслова творве реч »примет« која према (1) значи голо пусто место где брише ветар. Комбинујући наведено могло би се рећи да препев означава »голи, пусти, имагинарни, поклон који примаоца оставља на ветрометини«. Другачије тумачење препева добија се ако се пође од речи »метак« коју творве последњих пет слова наслова. У том тумачењу прималац добија »поклон — метак«, што, је по смислу врло близко, у нас одомаћено синтагми »летак — метак«. Наравно, у шатру говору »метак« може значити и пенис тако да тад добијамо тумачење слично оном које има препев 10 д), или, 11 д).

18) »Мали тестимент« — Шатро варијација синтагме »мали тестамент«. Симисао шатро-варијације (слично као у препеву 10 д) био би да поклоник тестаментом оставља наследницима своје тестисе. У осталом, у »Великом завештању« или »Великом тестаменту«, кога би у шатро-варијацији могли звати »Великим тестиментом«, Вијон се у »Завршио балади«, како ће превести Станислав Винавер »закле мудом«.

19) »У дар« — Синтагма, слична по значењу, синтагми »на поклон«, и слична по форми, синтагми »у спомен«. Преводећи први стих »Великог завештања«, »Тридесет лета добих у дар«, Кобра Мићевић (»Вијон, отковани језик«, стр. 16.) даје значајан коментар: »Овде се преводиоцу, као сам од себе, понудио један ефекат за који чврсто верујем да је чисто вијоновски. Наведени стих се може читати и овако: »Тридесет лета добих удар«. Овај је превод прављен у том осећању двострукости читања Вијонове парти-

туре.« Мићевићево тумачење могуће је, очито, применити, и у предложеном препеву »Малог завештања«, тј. »у дар« можемо читати и као »удар«, само што овде, за разлику од »Великог завештања« Вијон ударце не прима, него их задаје, тј. шаље на поклон. Тумачење препева слично оном наведеном у препеву 10 д) добијамо удајањем сугласника д, тј. читањем наслова као »уд дар« где је уд — полни орган. Разумљиво је да се исти ефекат може употребити и за препев првог стиха у »Великом завештању« (»Тридесет лета добих уд дар«).

20) »Удесан једелак« — према (1) реч »удесан« има два различита значења: а) подесан, прикладан, повољан, погодан, и, б) судбиносан, фаталан. »Једелак«, слично као и »приложак« има, према (1), два нешто различита значења: а) милостиња, б) удео. Дакле, насловна синтагма има два комплементарна значења, прво — повољан, прикладан дар, и, друго — фаталан, злокобан дар.

21) »Уступци — у ступици тупци« — Реч »уступак« може да означава објекат који једно лице

22) »Уздарје« — Реч »уздарје«, према (2), (3), значи поклон који се даје у знак захвалности за примљени поклон. Дајући »уздарје« »онима који му нису увек желели добро«, Вијон им, што би се рекло, враћа мило за драго. Прва четри слова препева формирају реч »уза«, тако да се може рећи да онај ко добија уздарје, добија и узу, односно »бива зауздан«, или, како се још код нас каже »насамарен«. Занимљиво је да Кобра Мићевић у свом преводу четвртог стиха прве октаве »Малог завештања« (»суздан сврћен као вијак«, што се односи на самог Вијона) користи реч »суздан«, у смислу »зауздан«, тј. »обуздан«. Сам Вијон у тексту открива да га је зауздала »зла и лажљива« драга која се спрдала с његовом љубављу. Своју намеру за »деложирање« из Париза у Анже, Вијон објашњава жељом да »скине узде« које су му наметнуте, тј., како сам каже у VI октави (у Мићевићевом преводу): »Да избегнем везе лажне (спас је мислим тек у бегу). Збогом! ја крећем за Анже«. Но, добро је познато да Вијон није бежао само од зле драге већ и од многих других (нпр. од целата злог провале у Наварски колеџ) исто тако злих према њему, и да му, очито, није било doveљно да се само ослободи

ЕНГЛЕСКА ЖЕНСКА ПОЕЗИЈА

Керолайн Халидеј

ОДА ПАТИКАМА МОЈЕ ЂЕРКЕ И НЕРЕДУ У ЊЕНОЈ СОБИ

Ода патикама моје ђерке,
и нереду у њеној соби.
њеним стопалима,
сваком ножном прсту
у мојим рукама,
ода сваком делу њеног тела,
власима на њеном врату
увојку њене косе
њеном савесном одлажењу у школу
и учењу како се прелази улица.
Време је да се она напише.
време је да је неко примети.
Да примети њу.
Пре него што оде,
сјајних смеђих очију.

Скувала ми је чај од коприве,
(»не долази док те не позовем«)
и назвала га »мрва раскоши«
шоља за чај зелене и златне боје,
тањирић,
сркунем слаб зелени чај
који ми је спремила.

С енглеског: Владислава Гордић

Енди Гилиген

ХИПОТЕКА

Мајка је заложила клавир
и фотељу пресвучену баршуњом
да би себи купила ново лице
које јој је Отац одувек обећавао.

И стигло је, сабласно и прастаро,
зуби од слоноваче са дубоким црним пукотинама.
»Живот није серенада на месечини« рекла је Мајка
док је намештала чекиће у глави.

КЕРОЛАИН ХАЛИДЕЈ (1947) пише поезију и прозу. Њене песме заступљене су у неколико антиолога савремене енглеске поезије. Објавила је књигу песама Нека истини, нека промена (Some Truth, Some Change, 1983).

ЕНДИ ГИЛИГЕН рођен је 1950. у Лидсу. Познат је по њеном искретном стилу и јединственом начину на који обраћа се теме љубави и људске природе. Њене песме су преведене на више десетина језика.

предаје, уступа, оставља другом. Реч »уступак« може се, дакле, у том контексту, схватити и као »завештање«, па чак и »поклон«, иако постоје разлике у нијансама значења ових речи. Реч »Ступица«, према (1) има следећа значења: а) направа за хватање дивљих и домаћих животиња, тј. замка, б) ступа, посуда у којој се тучком уситњавају зрнасти плодови, 3) затворска просторија. Реч »тупак«, тј. »тупци«, означава тупог, глупог, неумног човека, односно, људе. Према томе препев »Уступци« може да значи »заветни, или, завештани дарови«, док у развијеном облику »у ступици тупци« означава да је ту реч о »замци« за глупаке. По нашем мишљењу, овај препев, срећном случајношћу, готово у потпуности одговара Гироовом тумачењу наслова оригиналa. Разуме се, наслоби би могао гласити и само »Уступци«, тј. у ступци, у ступици.

на дар добивених узда, него да, кроз стикове »Малог завештања«, у виду уздарја, сам заузда своје непријатеље. И овај препев близак је Гироовом тумачењу оригиналног наслова. Узгряде приметимо да ако се у речи »суздан« коју користи Мићевић изврши смена звучне сугласничке групе »з« беззвучном »ст« добија се реч »сустан«, која се може схватити као заморен, сморен (с обзиром да глагол »сустати« значи »уморити се«, или »заморити се«).

23) »За уздарје« — Ово је потенцирана форма претходног препева. Тиме бисмо узвршили с на вођењем препева наслова Вијоновог »Малог завештања«, уз важну напомену да је учињено ут роти — non sicut volui, само делић обиља могућности које се нуде преводиоцу. Читалац ће и сам, без сумње, моћи да настави овим трагом.